

УДК 069.1:069.536-027.31(045)

**МУЗЕЇ ЯК МАЙДАНЧИКИ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕНЬ : НОВІ ПІДХОДИ
ДО ЕКСПОНУВАННЯ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЇ**

Діана Штерр – кандидат історичних наук, старший викладач кафедри готельно-ресторанної та музейної справи, Мукачівський державний університет, Мукачево

DOI

<https://orcid.org/000-0003-0423-9396>

Шитікова Т. – доктор філософії, асистент кафедри готельно-ресторанної та музейної справи Мукачівський державний університет, Мукачево
shedko.tatyana@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-5021-9807>

Палинчак-Кутузова В. – старший викладач кафедри готельно-ресторанної та музейної справи, Мукачівський державний університет, Мукачево
<https://orcid.org/0000-0001-5330-484x>

Роглев Й. – кандидат технічних наук, старший викладач кафедри готельно-ресторанної та музейної справи, Мукачівський державний університет, Мукачево
<https://orcid.org/0009-0007-2435-0047>

Розглядаються сучасні підходи до трансформації музеїв у багатофункціональні майданчики для наукових досліджень, освітньої діяльності та культурної інтеграції. Окреслено роль музеїв у міждисциплінарних дослідженнях, зокрема у сферах археології, біології та історії, а також їхню участь у створенні інноваційних освітніх програм. Особливу увагу приділено використанню цифрових технологій, серед яких оцифрування колекцій, віртуальна та доповнена реальність, що розширюють можливості експонування й дослідження. Проаналізовано соціальну роль музеїв як платформ для культурного діалогу та інтеграції локальних громад. У контексті України виокремлено актуальні виклики, включаючи недостатню цифровізацію, обмежене фінансування та необхідність розширення міжнародної співпраці. Надано рекомендації щодо модернізації української музейної справи з акцентом на інноваціях та інтеграції у світовий науковий простір.

Ключові слова: музеї, наукові дослідження, цифровізація, інноваційні підходи, експонування, культурна інтеграція, освітня діяльність, Україна.

Постановка проблеми. Музеї завжди були важливими центрами культурної пам'яті, зберігання та презентації історичних артефактів. Динамічні зміни у сучасному суспільстві, розвиток інформаційних технологій, нові підходи до освіти та культурної взаємодії постали нові виклики перед музеями. Щоб реалізувати місію нового, сучасного закладу, музеї впроваджують новітні маркетингові стратегії, інноваційні технології і практики роботи, трансформуючи при цьому зміст і форми діяльності [1; 41-49].

Однак більшість музеїв усе ще функціонує за традиційними моделями, не використовуючи повною мірою свій потенціал як майданчиків для досліджень, освітніх програм і культурної інтеграції. Проблемою є недостатня інтеграція новітніх технологій, обмежене фінансування та недооцінка значення музеїв у науково-дослідницькій діяльності та суспільному розвитку.

Актуальність проблеми зумовлена потребою у переосмисленні ролі музеїв в умовах сучасного світу, де вони можуть і мають виступати не лише як сховища артефактів, але і як активні платформи для науки, освіти та соціального діалогу.

Огляд останніх публікацій. Протягом останніх десяти років триває пошук оптимальних моделей інтеграції музеїв в освіту і науку, визначення місця і ролі музейних закладів у системі сучасних знань і наукових досліджень. Тема музеїв, як майданчиків для досліджень, вивчається українськими і зарубіжними науковцями. У працях В. Крамар [2], Р. Маньковської [3], К. Смаглай [5], А. Хеленюк [6] досліджено особливості організації сучасної музейної комунікації на основі взаємодії з освітніми інституціями [7].

Трансформація музеїв у багатофункціональні майданчики активно вивчається як в Україні, так і за кордоном. Працівники музеїв є одними з ключових ініціаторів змін, адже вони безпосередньо залучені до процесів управління, формування експозицій, збереження колекцій і взаємодії з аудиторією. Вже декілька десятиліть працівники музеїв вивчають питання трансформації традиційних музеїв в інноваційні простори для навчання, досліджень, культурної і освітньої взаємодії.

Метою статті є дослідження сучасних підходів до трансформації музеїв у багатофункціональні майданчики для наукових досліджень, освітньої діяльності та культурної інтеграції.

Вона відрізняється від уже відомих досліджень тим, що акцентує увагу не лише на традиційній функції музеїв як зберігачів культурної спадщини, але й на їхній потенційній ролі як інноваційних центрів науки та освіти.

Стаття доповнює існуючі підходи шляхом аналізу новітніх технологій, таких як цифровізація, доповнена та віртуальна реальність, які відкривають нові можливості для створення інтерактивних експозицій та підвищення залученості аудиторії. Зокрема, розглядаються моделі партнерства музеїв із науковими та освітніми інституціями, що дозволяє ефективніше використовувати музейні ресурси для інноваційної діяльності.

Висвітлено нові факти про вплив сучасних методів експонування на формування освітнього середовища, здатного залучати різноманітні аудиторії та сприяти культурному діалогу. Це дозволяє побачити музеї не лише як місця збереження спадщини, але й як динамічні інституції, що формують майбутнє.

Основні положення дослідження. Музеї в сучасному світі виходять за межі своїх традиційних функцій збереження та демонстрації культурної спадщини. Сьогодні вони перетворюються на багатофункціональні майданчики, що об'єднують наукову, освітню та культурну діяльність. Основні положення цього дослідження полягають у наступному:

1. Музеї мають значний потенціал для розвитку міждисциплінарних досліджень, особливо у партнерстві з науковими та освітніми установами. Ця співпраця дозволяє поєднувати зусилля різних галузей знань для створення унікальних проєктів, що виходять за рамки традиційної музейної діяльності. Крім того, музеї, як місця зосередження унікальних знань і ресурсів, можуть стати платформами для проведення навчальних програм, стажувань та практичних занять для здобувачів вищої освіти. Така синергія сприяє поглибленню освітнього процесу, надаючи молоді можливість працювати з автентичними артефактами та залучатися до реальних наукових досліджень.

Важливим аспектом є і роль музеїв як майданчиків для популяризації науки. Інтерактивні експозиції та публічні лекції, організовані у співпраці з науковими інституціями, допомагають донести складні наукові ідеї до широкої аудиторії. Така діяльність стимулює громадський інтерес до науки та культури, створює умови для розвитку культурного діалогу й формування громадянської свідомості. Таким чином, сучасне поняття інтерактивності в музейному просторі є результатом послідовної експериментальної діяльності з впровадження засобів, що мали на меті підвищення інтересу та активності відвідувачів до пізнання науки і технологій. Інтерактивні методи технологічно збагатили форми роботи сучасних музеїв, а їхнє всебітне поширення та популярність є свідченням актуальності, відповідності викликам часу [4; 33].

Інакше кажучи, музеї можуть виконувати роль мостів між різними галузями знань, сприяючи генерації нових ідей і відкриттів, а також забезпечуючи їх популяризацію серед суспільства. Вони не лише зберігають історичну та культурну спадщину, але й стають активними учасниками процесу створення нового знання.

2. Цифровізація музейних колекцій є одним із найважливіших трендів сучасності. Вона забезпечує збереження унікальних артефактів, створюючи їхні точні цифрові копії, і розширює доступ до експонатів для аудиторій по всьому світу. Онлайн-каталоги, інтерактивні бази даних і віртуальні виставки дозволяють вивчати музейні експонати незалежно від географічного розташування. Це особливо актуально для освітніх установ, науковців і людей з обмеженими можливостями, які можуть взаємодіяти з культурними надбаннями, не виходячи з дому.

Цифровізація також робить музейні ресурси важливим інструментом для наукових досліджень, оскільки дозволяє швидко аналізувати великі обсяги інформації. Це дає можливість музеям виходити за рамки звичних форматів, перетворюючи їх на центри науки, освіти та інновацій, здатні реагувати на виклики сучасного світу.

3. Інноваційні методи експонування сприяють залученню нових аудиторій, підвищують їхню інтерактивність та освітній вплив, що є важливим фактором у сучасному музеєзнавстві. Традиційні музейні експозиції, що базуються на статичних артефактах, зазвичай не можуть зацікавити широкі верстви населення, особливо молодь. Однак інтеграція новітніх технологій і змінена концепція експонування здатні змінити підхід до презентації культурної спадщини, перетворюючи музеї на активні освітні та наукові майданчики. Інтерактивні і технологічно оснащені експозиції значно також підвищують освітній вплив музеїв. Вони дозволяють не лише передавати знання, але й забезпечують більш глибоке занурення в тему, стимулюють інтерес до досліджень і відкриттів, а також можуть бути ефективним інструментом для навчальних програм у співпраці з освітніми установами.

4. Інтеграція музеїв у глобальний науковий простір забезпечує можливості для обміну знаннями, досвідом та ресурсами, що відкриває нові перспективи для розвитку музейної справи,

наукових досліджень і культурної інтеграції. У сучасному світі музеї більше не є лише зберігачами культурних та історичних артефактів; вони стають активними учасниками глобальних наукових і культурних процесів, що дозволяє значно розширити їхні функції та можливості.

Інтеграція музеїв у глобальний науковий простір є важливим фактором для їхнього розвитку. Це дозволяє музеям брати участь у міжнародних дослідницьких проєктах, розширювати свої колекції, використовувати новітні технології, а також сприяти культурному діалогу між країнами та народами. Така взаємодія не лише збагачує музейну практику, але й допомагає створювати універсальні культурні та наукові простори, що сприяють розвитку глобального розуміння культурної спадщини.

Отримані результати та їх обґрунтування. Партнерство музеїв з університетами та дослідницькими центрами відкриває значні можливості для розвитку музейної діяльності, зокрема в контексті залучення нових джерел фінансування та створення міждисциплінарних дослідницьких програм. Таке співробітництво стає важливим фактором для підвищення наукового статусу музеїв, розширення їхніх функцій і покращення якості їхніх досліджень. Дослідження виявило, що партнерство з університетами та дослідницькими центрами дозволяє музеям залучати нові джерела фінансування і створювати міждисциплінарні дослідницькі програми.

У Таблиці 1 подано аналіз партнерства музеїв із провідними університетами України та науково-дослідницькими центрами, а також те, як це партнерство дозволяє музеям залучати нові джерела фінансування і створювати міждисциплінарні дослідницькі програми.

Таблиця 1. Партнерство музеїв з провідними університетами України та науково-дослідницькими центрами

Університет / Науково-дослідний центр	Тип партнерства	Нові джерела фінансування	Міждисциплінарні дослідницькі програми
Київський національний університет імені Тараса Шевченка	Спільні наукові проєкти, освітні програми, конференції	Доступ до грантів, підтримка державних і міжнародних фондів для наукових проєктів	Спільні дослідження в галузях історії, археології, мистецтвознавства та культурної спадщини
Національна академія наук України (НАНУ)	Спільні дослідження та культурні програми	Можливості для отримання державних та міжнародних дослідницьких грантів	Міждисциплінарні програми в археології, історії, реставрації, антропології
Львівський національний університет імені Івана Франка	Партнерство в галузі історії та культурної спадщини	Фінансування на спільні культурні проєкти, гранти на дослідження стародавніх культур	Програми по вивченню археології, історії мистецтв, музеєзнавства та культурної спадщини
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова	Спільні освітні програми, наукові конференції	Залучення коштів для спільних наукових досліджень, гранти на археологічні експедиції	Міждисциплінарні дослідження у галузі археології, історії, географії, культурної спадщини
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна	Спільні науково-дослідні проєкти, музеєзнавчі програми	Залучення фінансування від державних установ, міжнародних організацій	Програми з музеєзнавства, археології, антропології, культурології та історії
Науково-дослідний інститут археології та етнології НАНУ	Спільні дослідження з музеями, культурними установами	Гранти на археологічні дослідження, збереження культурної спадщини	Міждисциплінарні програми з археології, етнології, реставрації та культурної спадщини
Національний центр «Музей Івана Гончара»	Співпраця з університетами для розробки нових освітніх програм	Спільне фінансування культурних та освітніх проєктів із науковими установами	Міждисциплінарні дослідження в галузі народного мистецтва, культурної спадщини, етнології
Інститут археології НАН України	Спільні археологічні розкопки та дослідження	Залучення фінансування для проведення наукових експедицій і реставраційних проєктів	Дослідження в галузі археології, історії, реставрації, стародавніх цивілізацій

Спільні програми з університетами та науковими установами дозволяють музеям організувати міждисциплінарні дослідження, поєднуючи різні науки, такі як археологія, історія, мистецтвознавство, антропологія та реставрація. Це допомагає створювати більш комплексне

розуміння культурної спадщини. Партнерство з науковими установами дозволяє музеям підвищити свій науковий статус, брати участь у міжнародних проєктах та дослідженнях, а також сприяє розвитку інноваційних підходів у збереженні і представленні культурних цінностей.

Унікальною особливістю сучасних музейних просторів є їхня здатність створювати партнерську взаємодію з аудиторією. Дослідження показують, що через групову взаємодію, розмови, жести, емоції та спостереження до процесу навчання неодмінно долучаються практично всі відвідувачі [4]. Музеї, які активно впроваджують нові технології, мають вищий рівень відвідуваності та більш позитивний вплив на освітнє середовище. Закономірністю є те, що такі музеї легше інтегруються у глобальний науковий простір. Дослідження показали, що використання новітніх технологій і методів експонування робить музеї більш привабливими та ефективними в контексті їхньої освітньої й наукової діяльності. Виявлено, що інтерактивність сприяє залученню нових аудиторій, зокрема молоді. Нові технології значно покращили доступність музеїв для широкої аудиторії, включаючи людей з обмеженими можливостями. Завдяки інтерфейсам, розробленим із урахуванням потреб людей з вадами слуху, зору або рухливості, такі технології дають можливість кожному відвідувачу скористатися музейними ресурсами. Наприклад, віртуальні екскурсії, субтитри для слухачів із порушеннями слуху, звукові описи для осіб з обмеженими можливостями зору дозволяють значно розширити аудиторію музею. Наприклад, Національний музей історії України пропонує віртуальні тури, які дають змогу відвідувачам познайомитися з експонатами онлайн, для осіб із порушеннями слуху та зору в музеї надано субтитри на відеоекспонатах та спеціальні аудіогіди для людей з обмеженими можливостями зору.

Музей історії Києва має віртуальні тури, які дозволяють відвідати експозиції дистанційно. Для осіб з порушеннями слуху використовуються субтитри на відеоматеріалах та аудіогіди з голосовими описами для тих, хто має проблеми із зором. Львівський національний музей пропонує віртуальні тури по своїх виставках, зокрема по експозиціях, присвячених історії та мистецтву. Для людей із порушеннями слуху та зору доступні субтитри на відео і звукові описи.

Цифрові технології дозволяють значно покращити освітній процес, адже завдяки віртуальним експозиціям, мультимедійним презентаціям, інтерактивним панелям і застосункам для смартфонів музей може пропонувати гнучкі освітні програми для різних груп відвідувачів. Це дозволяє створити навчальний контент, який адаптований до віку, інтересів і рівня знань кожного. Зокрема, Національний художній музей України пропонує різноманітні програми для дітей, студентів, дорослих та людей з обмеженими можливостями. Для дітей проводяться арт-терапевтичні заняття, для студентів – тематичні лекції з історії мистецтва, для дорослих – курси, майстер-класи та лекції з художньої культури. Програми адаптовані під різні рівні підготовки та включають інтерактивні елементи, що дозволяють відвідувачам більш глибоко розуміти і відчувати мистецтво.

Львівський національний музей має програми для дітей, студентів, педагогів і туристів. Для школярів організуються тематичні екскурсії, майстер-класи з народного мистецтва та живопису. Студентам пропонуються програми, що стосуються історії мистецтва та етнографії. Для дорослих – курси з вивчення української культури та мистецтва. Програми адаптовані для різних рівнів та інтересів відвідувачів і можуть бути змінені в залежності від потреб конкретних груп.

Національний музей «Меморіал жертв Голокосту» розробляє освітні програми, що включають лекції, кінопокази та обговорення для студентів та школярів на теми історії Другої світової війни та Голокосту. Для дорослих – інтерпретаційні та наукові лекції, а також панельні дискусії. Освітні програми можуть бути адаптовані залежно від інтересів учасників, з акцентом на певні історичні аспекти або інтерактивні елементи.

Ці музеї використовують гнучкий підхід до організації освітніх програм, що дозволяє їм забезпечувати індивідуальний підхід до різних груп відвідувачів, враховуючи їхні вікові категорії, інтереси та рівень підготовки.

Використання новітніх технологій у музеях дійсно робить їх більш привабливими та ефективними як в освітньому, так і в науковому контексті. Технології не лише підвищують взаємодію з відвідувачами, але й дозволяють музеям розвиватися як інноваційні платформи для науки і освіти, забезпечуючи доступність та інклюзивність, залучаючи молодіжну аудиторію, покращуючи збереження культурної спадщини і сприяючи міжнародному співробітництву.

Дослідження підтвердило важливість трансформації музеїв у багатофункціональні майданчики. Використання інноваційних технологій, розширення партнерств і інтеграція в глобальний науковий простір дозволяють музеям відповідати викликам сучасності й відігравати важливу роль у формуванні майбутнього науки, освіти та культури.

Список використаної літератури

1. Гаврилюк С. В., Надольська В. В. Трансформація музейного світу у XXI ст.: міжнародний та

український досвід. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвуз. зб. наук. пр. молодих учених Дрогобиць. держ. пед. ун-ту ім. І. Франка*. 2022. Вип. 57. Т. 1. С. 41–49. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/57-1-5>.

2. Крамар В. Внесок П. П. Чубинського у становлення «музейної педагогіки» і розвиток етнічної культури. *Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи*. 2015. Вип. 1. С. 73–78. DOI: <https://doi.org/10.32405/2413-4139>.

3. Маньковська Р. Музеї України у суспільно-історичних викликах ХХ – початку ХХІ століть. *Український історичний журн.* 2017. № 3. С. 202–205.

4. Сліпучина І. А., Савченко Я. В., Караманов О. В. Інтерактивні музеї науки як освітні середовища. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2023. № 1 (88). С. 33. DOI: [https://doi.org/10.32405/2309-3935-2023-1\(88\)-28-37](https://doi.org/10.32405/2309-3935-2023-1(88)-28-37).

5. Смаглий К. В. Європейський досвід музейної сфери. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua>.

6. Хеленок А. Внесок зарубіжних українців у формування художнього фонду музею історії Національного університету «Острозька академія» та популяризацію творчості митців діаспори. *Наук. зап. Нац. ун-ту «Острозька академія». Серія: Історичні науки*. 2015. Вип. 23. С. 214–219.

7. Філіпчук Н. О. Український і зарубіжний досвід діяльності музейних інституцій: культуротворчі і націєзберігаючі засади. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2018. № 5 (86). С. 224–225. DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2018-86-5-224-225>.

References

1. Havryliuk S. V., Nadolska V. V. Transformatsiia muzeinoho svitu u KhKhI st.: mizhnarodnyi ta ukrainskyi dosvid. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk: mizhvuzivskyi zbirnyk naukovykh prats molodykh vchenykh Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. 2022. Vyp. 57. T. 1. S. 41–49. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/57-1-5>.

2. Kramar V. Vnesok P. P. Chubynskoho u stanovlennia «muzeinoi pedahohiky» i rozvytok etnichnoi kultury. Pedahohichni innovatsii: idei, realii, perspektyvy. 2015. Vyp. 1. S. 73–78. DOI: <https://doi.org/10.32405/2413-4139>.

3. Mankovska R. Muzei Ukrainy u suspilno-istorychnykh vyklykakh XX – pochatku XXI stolit. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*. 2017. № 3. S. 202–205.

4. Slipukhina I. A., Savchenko Ya. V., Karamanov O. V. Interaktyvni muzei nauky yak osvritni seredovyscha. Osvitа ta rozvytok obdarovanoi osobystosti. 2023. № 1(88). S. 33. DOI: [https://doi.org/10.32405/2309-3935-2023-1\(88\)-28-37](https://doi.org/10.32405/2309-3935-2023-1(88)-28-37).

5. Smahlii K. V. Yevropeiskyi dosvid muzeinoi sfery. URL: <http://ekmair.ukma.edu.ua>.

6. Kheleniuk A. Vnesok zarubizhnykh ukraintsiv u formuvannia khudozhnoho fondu muzeiu istorii Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia» ta populiaryzatsiiu tvorchosti myttsiv diaspory. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seria: Istorychni nauky*. 2015. Vyp. 23. S. 214–219.

7. Filipchuk N. O. Ukrainskyi i zarubizhnyi dosvid diialnosti muzeinykh instytutsii: kulturotvorchii i natsiiezberihaiuchi zasady. Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka. 2018. № 5(86). S. 224–225. DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2018-86-5-224-225>.

MUSEUMS AS PLATFORMS FOR RESEARCH : NEW APPROACHES TO EXHIBITION AND INTERPRETATION

Diana Shterr – PhD in History, Senior Lecturer at the Department of Hotel, Restaurant and Museum Business, Mukachevo State University, Mukachevo

Shytikova T. – Doctor of Philosophy
Mukachevo State University, Mukachevo

Vasylyna Palynchak-Kutuzova – senior teacher
department of hotel, restaurant and museum affairs,
Mukachevo State University, Mukachevo

Yosyp Rohliev – candidate of technical engineering
sciences, senior lecturer of the department of hotel, restaurant and museum affairs,
Mukachevo State University, Mukachevo

The article examines modern approaches to transforming museums into multifunctional platforms for scientific research, educational activities, and cultural integration. It highlights the role of museums in interdisciplinary studies, particularly in archaeology, biology, and history, as well as their contribution to developing innovative educational programs. Special attention is given to the use of digital technologies, such as collection digitization, virtual and augmented reality, which enhance exhibition and research opportunities. The social role of museums as platforms for cultural dialogue and local community integration is also analyzed. In the Ukrainian context, key challenges are identified, including insufficient digitization, limited funding, and the need to expand international collaboration. The study provides recommendations for modernizing Ukrainian museum practices, emphasizing innovation and integration into the global scientific and cultural landscape.

Key words: museums, scientific research, digitization, innovative approaches, exhibition practices, cultural integration, educational activities, Ukraine.